

**Prečo sa vytratil „svet 60. rokov“?
O príčinách úpadku mládežníckeho protestného hnutia druhej
polovice 60. rokov v krajinách západnej Európy a USA**

ANDRIY MINAYEV – TETIANA MINAYEVA

*Černivecká národná univerzita Jurija Fed'koviča – Černivecké oblastné
vlastivedné múzeum, Černivci, Ukrajina*

Why did the “world of the 1960s” disappear? About the reasons for the decline of the youth protest movement in late 60s of the XX century in the countries of Western Europe and the USA

Abstract: The article is about the reasons of the decline of the Western European and USA youth protest movement in late 60s of the 20th century. According to the authors, the main reasons for the decline of the Movement are: the spontaneity of the protests, the absents of the joint coordination of actions, mistrust political institutions, the narrowness and limitations of ideas and slogans). The change of attitude towards the youth by the government circles and public of the Western countries in the early 1970s played an important role in the minimization of protest activity. As the result of it was the development of a fundamentally new youth policy based on the “whip and gingerbread” method: on the one hand, there was a strengthening of the repressions against riots participants, and on the other hand, the involvement of youths representative into political, state, business and public institutions with the aim of integration began protest activists in public life. Finally, the new trends in the social and political development of the Western countries in early 1970s became the significant factor in the decline of the protest movement. Such trends included changes in economic, political and cultural interactions in countries of Western Europe and USA, in particular the deterioration of the economic situation, as well as the extension of the social elite at the expense of students and graduates of technical and economic faculties. Finally, the new trends in the social and political development of the Western countries in early 1970s became the significant factor in the decline of the protest movement, in particular the deterioration of the economic situation, as well as the expansion of the social elite at the expense of students and graduates of technical and economic faculties. This contributed to the further erosion of the social base of the protests and the focus of youth on their careers.

Keywords: “the world of the 1960s”, youth, students, youth protest movement, decline of protest activity, the internal disadvantages of protests, flexible government youth policy, economic complications of the 1970s in Western countries.

DOI: <https://doi.org/10.24040/ahn.2023.26.02.107-118>

V názve článku je použitý odkaz na výrok R. Vinena, ktorý svoju monografiu označil za pokus „rekonštruovať svet, ktorý sa objavil koncom 60. rokov a takmer zmizol začiatkom 70. rokov“.¹ Na jednej strane tento výraz nie je ničím iným ako metaforou, ktorá má zdôrazniť osobitosť spoločensko-politických a kultúrnych dejín 60. rokov 20. storočia, ich odlišnosť od predchádzajúcich a nasledujúcich desaťročí. Veď epochy sa zvyčajne striedajú evolučne, čo nám dáva dôvod domnievať sa, že „svety“ ľudských dejín nevznikajú a nezanikajú v priebehu akýchsi desaťročí. Ale je to tak vždy? Nevytvorila Francúzska revolúcia, prvá a druhá svetová vojna, perestrojka v ZSSR a zamatové revolúcie v strednej a východnej Európe v priebehu niekoľkých rokov takéto nové „svety“, v ktorých sa život takmer úplne odlišoval od toho z predchádzajúcich rokov? Nepochybne sa v 60. rokoch, najmä v ich druhej polovici, na istý čas zrodil osobitný „nový svet“, založený na fenoméne masových protestov mládeže. Bol to „svet“ mládežníckej kontrakultúry, „svet“ sexuálnych a psychedelických „revolúcií“, „svet“ radikálneho vyostrenia konfliktu medzi generáciami, „svet“, v ktorom hudba bola nemenej dôležitým prvkom protestu ako barikády... Áno, bol to „svet“ akejsi „Mladistvej Atlantídy“, ktorý zmizol takmer tak rýchlo ako Platónova Atlantída – samozrejme, nie za jeden deň, ale za niekoľko rokov v prvej polovici 70. rokov. Začiatok 70. rokov sa vlastne stal Rubikonom, po ktorom mládežnícke protestné hnutie, dovtedy masové, radikálne a mohutné, vstúpilo do obdobia úpadku a prestalo existovať v podobe, v akej existovalo a rozvíjalo sa v druhej polovici 60. rokov. V tomto článku sa teda pokúšame odhaliť príčiny, ktoré viedli k zániku „sveta 60. rokov“.

Úpadok mládežníckych protestov v 70. rokoch bol pre mnohých nečakanou, ale predsa len dokonanou skutočnosťou. B. Guggenberger charakterizoval stav študentského aktivizmu na začiatku 70. rokov nasledovne: „Vonku aj vnútri našich univerzít je výrazne tichšie. Vytratil sa neplodný rozruch, revolučné vzrušenie, výbuch citov, ale zároveň aj ľahkosť, optimizmus a geniálna bezstarostnosť, ktoré od začiatku charakterizovali túto kolektívnu akciu proti nenávisnému svetu rodičov.“² G. Statera zdôraznil „vyčerpanosť samotného študentského protestu a šírenie nálad frustrácie a apatie, ktoré ostro kontrastovali s revolučnými ilúziami početných mikroskupín trockistickej alebo maoistickej orientácie.“³ V. Bykov si počas

¹ ВАЙНЕН, Ричард: *Долгий '68: Радикальный протест и его враги*. Москва: Альпина нон-фикшн, 2020, с. 11.

² GUGGENBERGER, Bernd: *Wohin treibt die Protestbewegung? Junge Rebellen zwischen Subkultur und Parteikommunismus. Ursachen und Folgen der Unfähigkeit zur Politik*. Freiburg: Herder Verlag, 1975, s. 13.

³ STATERA, Gianni: *Storia di una utopia. Ascesa e decline dei movimenti studenteschi europei*. Milano: Rizzoli, 1973, p. 201.

svojho pobytu v Spojených štátoch v roku 1974 poznamenal nasledovné: „Prvá vec, ktorá bije do očí... je pokoj v univerzitných kampusoch. Študenti zaplnili knižnice, v teplých dňoch sedeli s učebnicami na trávnikoch pri akademických budovách a internátoch... Všetci... svorne konštatovali rastúci záujem o štúdium, rastúcu popularitu odborov, ktoré sľubujú slušný príjem v budúcnosti.“⁴ Súčasníkom mládežníckych protestov to všetko pripomínalo návrat do arény historického vývoja „mlčiacej generácie“ zo 40. a prvej polovice 50. rokov 20. storočia. Treba však poznamenať, že nie všetkým sa tieto („nové staré“) trendy pozdávali: podľa P. Ramba sa „začali pochmúrne roky, presiaknuté duchom delenia a ešte väčšieho pokrytectva. Mladí ľudia sa doslova zbláznili...“.⁵

Áké boli teda príčiny úpadku protestného hnutia, ktoré pred niekoľkými rokmi všetkých ohromilo svojím nevídaným rozsahom? Mohlo to byť tak, ako poznamenal M. Kurlanski, že „na konci roku 1968 sa mnohí cítili unavení, nahnevaní a túžili po dobrých správach“?⁶ Do istej miery, samozrejme, áno, ale v skutočnosti bolo dôvodov oveľa viac.

V prvom rade treba poukázať na vnútornú slabosť spôsobenú nedostatkami organizačných štruktúr mládežníckeho protestu, jeho svetonázoru a zvolenej taktiky zápasu o realizáciu programových ustanovení. Ako svojho času trefne poznamenal O. Chomenko, „máj 1968 bol veľmi nedôverčivý voči rôznym štruktúram a organizáciám... kládol väčší dôraz na spontánnosť, samoorganizáciu a iniciatívu jednotlivcov.“⁷ Naozaj, napriek rôznym pokusom o vytvorenie aspoň určitej koordinácie, mládežnícke protesty v druhej polovici 60. rokov zostali zväčša slabo organizované. Na ich neorganizovanosť, amorfnosť a spontánnosť upozornil najmä H. Marcuse.⁸ Vytvorenie základnej koordinácie sťažovala nielen konkurencia medzi mládežníckymi skupinami, ale aj vedomé zameranie hnutia na spontánnosť a živelnosť, ktoré aktivisti považovali za črtu odlišujúcu ich hnutie od ostatných. Presne to mal na mysli jeden z lídrov vtedajšieho protestu D. Cohn-Bendit, keď uviedol, že: „Sila nášho hnutia spočíva v tom, že je založené na nekontrolovanej spontánnosti.“⁹ Podobné myšlienky

⁴ БЫКОВ, Виль: Насторожившееся поколение. In: *Рабочий класс и современный мир*, 1975, № 4, с. 102.

⁵ РАМБО, Патрик: *1968: Исторический роман в эпизодах*. Москва: Ультра.Культура, 2004, с. 247.

⁶ КУРЛАНСКИ, Марк: *1968. Год, который потряс мир*. Москва: АСТ: АСТ МОСКВА; Владимир: ВКТ, 2008, с. 537.

⁷ ХОМЕНКО, Олександр: Парадокс 68-го: бунт молодой Европы проти «ситого суспільства». Чи врагує неблагополучна Україна досвід заможної Європи? In: *День*, 2000, № 79 (5 травня), с. 4.

⁸ MARCUSE, Herbert: *Counterrevolution and revolt*. Boston: Beacon Press, 1972, p. 25.

⁹ Cit. podľa: BACHY, Jean Paul – BACHY, Claudine: *Les étudiants et la politique. Documents réunis et présentés*. Paris: Colin, 1973, p. 84.

prezentoval aj ďalší líder J. Rubin, ktorý zdôraznil: „Najprv konaj, potom analyzuj. Práve impulz, a nie teória, pomáha robiť veľké kroky vpred. Teória prichádza vtedy, keď sa ľudia snažia prísť na to, čo urobili potom, keď to urobili.“¹⁰

Medzi nedostatky svetonázoru mladých ľudí a študentov v druhej polovici 60. rokov 20. storočia zaradil H. Marcuse tendenciu idealizovať kontrakultúru a s ňou spojené spôsoby politickej činnosti: venovanie oveľa väčšej pozornosti „oslobodeniu“ jednotlivca v spoločnosti než oslobodeniu samotnej spoločnosti a pomerne výrazný antiintelektualizmus.¹¹ Podľa K. Gershmana bol tento antiintelektualizmus jedným z faktorov, ktoré bránili mládežníckym lídrom a aktivistom vykonať hlbokú analýzu spoločenských javov, vypracovať skutočný politický program a vytvoriť činnú politickú organizáciu. Spomedzi ďalších podobných faktorov autor zdieľuje: antimaterializmus, nepriateľný pre veľkú časť obyvateľstva, elitárstvo a snahu nanucovať svoje morálne hodnoty chudobným vrstvám atď.¹²

Zaujímavý názor na príčiny úpadku mládežníckeho protestného hnutia 60. rokov vyslovil A. Touraine, ktorý zdôraznil snahu aktivistov „zostať jednou nohou vnútri (univerzity – *pozn. aut.*) a druhou vonku“, t. j. udržať rovnováhu medzi korporatívnymi a spoločenskými požiadavkami. Podľa jeho názoru to bola chyba, pretože „ak je cieľom hnutia reforma univerzity, tak sa redukuje na organizačné požiadavky a inštitucionálny tlak. Ak sa ocitne úplne v područí síl a cieľov mimo univerzity, rozpadne sa“.¹³ Napriek všetkému úsiliu sa však študentským aktivistom nepodarilo dôsledne si udržať takúto rovnováhu. R. Nisbet odôvodnene poukazoval na rozpor medzi hnacími silami protestu a jeho cieľmi: mládežnícke hnutie 60. rokov, opierajúce sa predovšetkým o študentov, nebolo vo svojich požiadavkách ani študentské, ani akademické, pretože nevyjadrovalo záujmy študentov a nevychádzalo z hodnôt akademického sveta; v skutočnosti sa protest nezakladal na racionálnych motívoch, ale na určitých utopických romantických fantáziách.¹⁴ Podobný názor vyslovuje aj M. Jacqueney zdôrazňujúc, že konečný cieľ študentských

¹⁰ RUBIN, Jerry: Do it! How to Be a Yippie. In: *Rebels or revolutionaries? Student movements of the 1960's. A perceptive analysis of this turbulent period of our recent history.* New York: Simon and Schuster, inc., 1975, p. 115.

¹¹ MARCUSE, *Counterrevolution and revolt*, p. 48, 129.

¹² БОЛЬШАКОВ, Владимир: *Бунт в тупике? Очерки с идеологического фронта.* Москва: Молодая гвардия, 1973, с. 309-310.

¹³ TOURAINE, Alain: *Université et Société aux États-Unis.* Paris: Ed. Du Seuil, 1972, pp. 195-196.

¹⁴ NISBET, Robert: Who killed the student revolution? In: *Rebels or revolutionaries? Student movements of the 1960's. A perceptive analysis of this turbulent period of our recent history.* New York: Simon and Schuster, inc., 1975, p. 143-145.

Преčo са вытратил „свет 60. років“? О прычїнах ўпадку млáдежнїцкаго ...

радікалов – знічєннє влáды – са в skutočности nachádzal mimo unїverzїt, ktoré boli len nástrojom na realizáciu tohto cieľa.¹⁵

Vnúтorná slabosť protestného hnutia bola podmїenená aj tým, že presvedčєnїe a metódy aktivїstov prїspeli k jeho izolácii od ostatných politїckých síl a zvyšku spoločnosti. Podľa K. Mialovej pozornosť прїtаhuje nestabilita a pohyblivosť požiadaviek, neustále „preskakovanie“ z jedného problému na druhý a snaha povýšiť акýkoľvek protest proti конкретным veciam a javom на úroveň „otriasania establišmentom“.¹⁶ Študentskї radikáli vzbudzovali podozrenїe u predstaviteľov robotnїckých organizácii a strán „starej l'avice“. Na nedóveru francúzskych komunistov a socialistov voči активїstom млáдежнїckých protestov, poukazujú najmä D. Cohn-Bendit, C. Doyle a D. Bensaid.¹⁷ Příčїnu dїštancovania sa komunistїckých strán Západu od študentských nepokojov vidї K. Mehnert v obmedzenej slobode konania komunistov v dôsledku potreby neustále sa obzerat' на генерálnу лінію Москvy.¹⁸ Zo svojej strany im то študentskї лїдри oplácali tým, že všetkých umїernených vyhlásili за „kontrarevolucionárov“, „starých l'avїčiarov“ a за „revizionїstov“. Podľa V. Grotoviča bol tento postoj mladých radikálov k „starej l'avici“ spôsobený predovšetkým tým, že ich vnímali ako svojich politїckých konkurentov.¹⁹

Vo výsledku tak študentskї radikáli mnohými svojimi výzvami a активїtami prїspeli k zjednotєnїu väčšiny obyvateľstva okolo vlády a tým aj k posilnenїu nenávidєného „establišmentu“.²⁰ Vlastne, čo інє by mohol лїдер francúzskeho študentského hnutia D. Cohn-Bendit očакávat' по takýchто vyhlásєnїach: „Vezmite si zhnїté paradajky a konajte. Vezmite skazené vajcia a konajte. Poprite všetko... Milujte jinak. Zaprite svoju rodinu... Robte revolúciu pre seba. Teraz a hned!“²¹ Je nepravdepodobné, že by takéто výzvy mohol bežný človek (nespájaný s radikálnym protestom) schvalovať alebo im aspoň rozumieť, rovnako ako nasledujúce

¹⁵ JACQUENEY, Mona G.: *Radicalism on campus: 1969-1971. Backlash in law enforcement and in the universities*. New York: Philosophical Library, 1972, p. 29.

¹⁶ МЯЛО, Ксения: *Под знаменем бунта: Очерки по истории и психологии молодежного протеста 1950 – 70-х гг.* Москва: Молодая гвардия, 1985, с. 69.

¹⁷ Інтерв'ю з Данїєлом Кон-Бендїтом: 3 1968 у 1998. In: *Ї»: Незалежний культурологїчний часопис*, 2002, ч. 24. Покоління і молодїжні субкультури, с. 28; ДОЙЛ, Клэр: *Месяц революции*. Москва: Рабочая демократия, 1993, с. 39, 41-43; БЕНСАЙД, Даниэль: 1968 год во Франции (интервью). In: *Альтернативы*, 1998, № 4, с. 26, 27, 29.

¹⁸ MEHNERT, Klaus: *Jugend im Zeitbruch. Woher – Wohin?* Stuttgart: Deutsche Verlags-Anstalt, 1976, s. 59.

¹⁹ ГРОТОВИЧ, Віктор: Паризький травень: Новий вимір насильства в політиці. In: *Ї»: Незалежний культурологїчний часопис*, 2002, ч. 24. Покоління і молодїжні субкультури, с. 57.

²⁰ *The Western Experience. The modern Era*. Vol. III. New York, etc., 1991, p. 1290.

²¹ Cit. podľa: РОЗЕНТАЛЬ, Эдуард: *В поисках идеала*. Москва: Политиздат, 1975, с. 13-14.

тексты американской молодежной группы „Yippie“: „Знасилнуй мнѣшки, зосмѣшнуй професоров, непослухаж родиѣов, пѣл свое пенѣазе... Знѣч svoju roдину, нѣрод, цѣркев, mesto, hospodѣrstvo; змењ живот на umenie, na divadlo duše a divadlo budѣčnosti; len revolucionѣr je skutoѣnѣy umelec.“²² H. Meyer, jeden zo svedkov ťudentskѣch nepokojov v Mnѣchove, mal urѣite pravdu, keď poznamenal, že lѣdri mlѣdeťnѣckѣch protestov hovorili ťargѣonom nezrozumitel'nѣm pre obyѣajnѣch l'udѣi, ktorí rѣchlo zabudli na „revoluѣnѣ hry burťoѣznѣch detѣ“.²³

Okrem toho by sa nemalo zabѣdať na osobitnѣy „mlѣdeťnѣcky rasizmus“ charakteristickѣy pre mlѣdeťnѣckѣ kontrakultѣru 60. rokov, t. j. hlbokѣy komplex nedѣvery voѣi predstaviteľom staršej generѣcie, ktorѣy sa vytvoril v dѣsledku vyostrenia „konfliktu generѣciѣ“ vo verejnѣm živote. Jasnѣm dѣkazom toho boli neustѣle ageistickѣ vѣzvy aktivistov mlѣdeťnѣckeho protestnѣho hnutia, aby nedѣverovali nikomu, kto mѣ viac ako tridsať – ťtyridsať rokov.²⁴

Vѣznamnѣm faktorom zѣuťenia sociѣlnej zѣkladne mlѣdeťnѣckeho protestu bola rozdielnosť zѣujmov a cieľov (ať po ѣplnѣ vzѣjmnѣ odmietnutie) bielych a ѣiernych ťudentskѣch aktivistov (samozrejme, tento faktor sѣvisѣ so ťpecifikami protestnѣho hnutia v Spojenѣch ťtѣtoch). Treba sѣhlasit' s nѣzorom R. Nisbeta, že Afroameriѣanom neťlo ani tak o to, že boli ťudentmi, ako o to, že boli ѣierni, a preto sa ѣčasť na ťudentskѣch nepokojoch pokladala za pokračovanie vťeobecnѣho hnutia za obѣianske prѣva.²⁵ Proti nejasnѣm poťiadavkѣm a ideѣlom bielej mlѣdeťe postavili ѣierni ťtudenti svoj vlastnѣy, pomerne jasnѣy cieľ: „Vlѣdu ѣiernym!“ Na druhej strane pre mnohѣch bielych ťudentskѣch radikѣlov, ktorí kedysi organizovali kampane boja za obѣianske prѣva, bolo psychologicky nemoťnѣ zbavit' sa istѣho druhu paternalizmu voѣi Afroameriѣanom, a preto ich prejavy „ѣierneho rasizmu“ nielen miatli, ale aj hlboko ťokovali.

Na ѣpadok mlѣdeťnѣckѣch protestov v 2. polovici 60. rokov mala vѣraznѣy vplyv neschopnosť zapojit' do realizѣcie ich programu robotnѣckѣ vrstvu. J.-P. Bachy a C. Bachy sprѣvne poznamenal, že „hlavnou slabinou ťudentskѣch zdruťenѣi bola ich neschopnosť vѣvѣjať priamy ekonomickѣy

²² Cit. podľa: ДАВИДОВ, Юрий – РОДНЯНСКАЯ, Ирина: *Социология контркультуры. Критический анализ. (Инфантилизм как тип мировосприятия и социальная болезнь)*. Москва: Наука, 1980, с. 56.

²³ МАЕР, Ганс: 1968 рік: У рѣлі унѣверситетського професора. In: «Ї»: *Незалежний культурологѣчний часопис*, 2002, ч. 24. Покоління і молодѣжнѣ субкультѣри, с. 77.

²⁴ RUBIN, Do it! How to Be a Yippie, p. 106; Pozri tieť: АЛЕКСАНДРОВИЧ, Георгий: *Молодежь Запада: пути и судьбы*. Ленинград: Лениздат, 1977, с. 149; ГРАЧЕВ, Андрей: *Поражение или урок? Об опыте и последствиях молодежных и студенческих выступлений 60-70-х гг. на Западе*. Москва: Молодая гвардия, 1977, с. 35.

²⁵ NISBET, Who killed the student revolution?, p. 146.

Prečo sa vytratil „svet 60. rokov“? O príčinách úpadku mládežníckeho ...

tlak“;²⁶ keďže, ako vieme, študenti na rozdiel od priemyselných robotníkov nie sú výrobcami materiálnych potrieb. Snahy o praktické zjednotenie úsilia týchto dvoch veľkých sociálnych vrstiev sa predsa uskutočnili – v rokoch 1968 – 1969 vo Francúzsku, USA, Taliansku atď. Napríklad aktivisti mládežníckeho protestného hnutia v USA, na prekonanie vzájomnej nedôvery medzi študentmi a robotníkmi, navrhli taktiku „work-in“ (zjednodušene povedané, počas letných prázdnin sa mladí aktivisti zamestnali v priemyselných podnikoch, kde viedli kampaň medzi robotníkmi a zároveň sa od nich učili protestným metódam).²⁷ aj keď bez väčšieho úspechu. V ideovo-teoretickej rovine to bolo sprevádzané rozšírením (predovšetkým vo Francúzsku) koncepcie „študentského syndikalizmu“, t. j. študenti ako osobitná podskupinu robotníckej triedy.²⁸

Napriek tomu sa študentským aktivistom nikdy nepodarilo prekonať nadradenosť nad robotníkmi. Pokusy študentských agitátorov infiltrovať sa do podnikov so zámerom vtiahnuť priemyselných robotníkov do svojho boja sa zvyčajne končili neúspechom. Mladých radikálov to hnalo do druhého extrému – k vyhláseniam, že robotnícka trieda úplne zdegradovala, „zburžoáznela“, pretože nebojuje za „pravé“ ideály, ale za „steaky“.²⁹ Celkovo je táto otázka polemická ako medzi protestujúcimi, tak aj medzi neskoršími bádateľmi tohto javu. Nedostatok solidarity medzi robotníkmi a protestujúcou mládežou vysvetľovali W. Schwettmann a U. Sander slabým rozvojom „revolučného myslenia“ medzi robotníkmi, čo umožňovalo „kapitálu, aby ich urobil ľahostajnými alebo dokonca nepriateľskými vo vzťahu k mládeži“.³⁰ Bachyovci sa naopak domnievajú, že hlavnou príčinou neschopnosti týchto dvoch vrstiev dosiahnuť porozumenie bol skutočný rozpor medzi záujmom robotníkov zlepšiť svoje sociálne postavenie a životnú úroveň v konzumnej spoločnosti a túžbou mladých radikálov túto spoločnosť zničiť.³¹ Očividne práve tento druhý pohľad najviac zodpovedá skutočnému stavu vecí.

Všetky vyššie zmienené príčiny úpadku mládežníckeho protestného hnutia na začiatku 70. rokov je potrebné pripísať na vrub *vnútornej slabosti* tohto hnutia. Treba však poznamenať, že významnú úlohu pri poklese protestných aktivít mládeže a študentov zohrala pomerne *pružná vládna politika* krajín Západu, ktorá bola založená na kombinácii repre-

²⁶ BACHY – BACHY, *Les étudiants et la politique. Documents réunis et présentés*, p. 74.

²⁷ БОЛЬШАКОВ, *Бунт в тупике? Очерки с идеологического фронта*, s. 330-331.

²⁸ САЛЫЧЕВ, Степан: *«Новые левые»: С кем и против кого*. Москва: Международные отношения, 1972, s. 57-58.

²⁹ МЯЛО, *Под знаменем бунта: Очерки по истории и психологии молодежного...*, s. 100.

³⁰ SCHWETTMANN, Wilhelm – SANDER, Ulrich: *Jugend und Klassenkampf oder Antikapitalistische Jugendarbeit heute*. Dortmund: Weltkreis-Verlags-GmbH, 1972, s. 65.

³¹ BACHY – BACHY, *Les étudiants et la politique. Documents réunis et présentés*, p. 200.

sívných opatrení a určitých ústupkov pre uspokojenie niektorých požiadaviek aktivistov.

Od 70. rokov 20. storočia sa na Západe rozšíril trend zapájať študentov do procesu prerokovania a rozhodovania a to tak v otázkach univerzitného života, ako aj ohľadom spoločnosti celkovo. Fakticky bol prijatý kurz na integráciu aktivistov do „systému“, proti ktorému vystupovali. Jeden z vtedajších politikov, kongresman F. Schwengel, vyhlásil: „Musíme dať našim mladým ľuďom šancu byť vypočutými... Takto sa americkí študenti naučia, že systém reaguje na správne organizovaný vplyv.“ Obdobnú myšlienku vyslovil v roku 1969 aj americký viceprezident S. Agnew: „Musíme presvedčiť, že náš systém môže zmeniť celý svet; musíme vítať všetkých, ktorí chcú zmeniť náš svet v rámci nášho systému.“³²

V dôsledku toho získali americkí študenti právo zúčastňovať sa na zasadnutiach univerzitných senátov, ktoré rozhodovali o vnútorných predpisoch a tvorbe študijných programov.³³ Vo Francúzsku vzniklo ustanovenie, že zástupcovia študentských organizácií môžu byť členmi univerzitných rád.³⁴ V Spojenom kráľovstve boli študenti už v akademickom roku 1968/1969 zastúpení v radách na 17 univerzitách a v senátoch na 14 univerzitách; zmiešané komisie študentov a pedagogických pracovníkov boli zriadené na 30 univerzitách; študenti boli zastúpení aj na viacerých technických vysokých školách (koledžoch).³⁵

Veľký význam mala skutočnosť, že začiatkom 70. rokov sa pozitívne riešil problém vojny USA v Indočíne. Po roku 1965, keď Spojené štáty rázne zasiahli do konfliktu vo Vietname (vyvrcholením toho bolo nasaďenie 543,4 tis. vojakov v Južnom Vietname v roku 1969 a smrť 33,6 tis. príslušníkov americkej armády), bola táto angažovanosť významným faktorom radikalizácie celého mládežníckeho protestného hnutia v krajinách Západu.³⁶ Čiastočné stiahnutie amerických vojsk z Južného Vietnamu sa začalo v rokoch 1969 – 1970 a v roku 1973 opustili vietnamské (a celkovo indočínske) územie posledné americké vojenské jednotky. Koniec vojny mal na protestujúcu mládež upokojujúci účinok. Pre americkú mládež bolo najdôležitejším zrušenie odvodov študentov

³² Cit. podľa: *США: Студенты и политика. Американское студенчество в демократической борьбе в 60 – 70 годы.* Москва: Наука, 1974, с. 249.

³³ БЫКОВ, Насторожившееся поколение, с. 103.

³⁴ ИДАЯТОВ, Владимир: Э. Фор о некоторых проблемах французской высшей школы. In: *Вопросы истории международного молодежного движения. Труды Томского государственного ун-та.* Вып. 4. Томск: Изд-во ТГУ, 1975, с. 171.

³⁵ *Левое студенческое движение в странах капитала.* Москва: Наука, 1976, с. 233-234.

³⁶ ШАФРАНЬОШ, Олексій: Криза в середовищі контркультури в США на початку 70-х років ХХ століття. In: *Регіональні студії.* Ужгород: Ужгородський національний університет, 2018, № 12, с. 155.

do amerických ozbrojených síl na začiatku 70. rokov, keďže to bola jedna z hlavných požiadaviek protestu.

Dôležitým faktorom poklesu mládežníckeho aktivizmu bolo použitie sily proti aktivistom: súdne sankcie, vylúčenie z univerzít, prijatie osobitných zákonov zameraných na potlačenie protestov a dokonca aj použitie policajných a vojenských jednotiek na tento účel. Napríklad tvrdý postoj prezidenta Univerzity Notre Dame v Indiane (USA) T. Hesburgha viedol k tomu, že v akademickom roku 1969/1970 sa na univerzite uskutočnilo len jedno študentské vystúpenie. Hesburgh dával demonštrantom 15 minút na rozmyslenie a zároveň ich žiadal, aby sa preukázali občianskym preukazom. Tí, ktorí neprestali narúšať poriadok a nepreukázali svoju totožnosť v stanovenom čase, boli zatknutí. Tí, ktorí po predložení preukazu naďalej pokračovali v neposlušnosti, boli vylúčení z univerzity.³⁷ Špeciálny zákon prijatý v Ohio stanovil vylúčenie z univerzity na jeden rok pre každého študenta a pedagóga, ktorý sa podieľal na hromadnom narúšaní verejného poriadku na akademickom pôde. Rektori vysokých škôl v Iowe a Kalifornii dostali právomoc dočasne vylúčiť študentov zo vzdelávacieho procesu, ak sú „potenciálnymi narušiteľmi“ poriadku; počítalo sa aj s vytvorením vlastnej univerzitnej polície v rámci kampusov.³⁸ V rokoch 1968 – 1969 bolo v Spojených štátoch zatknutých viac ako 5 tis. študentov a v akademickom roku 1969/1970 – 7,5 tis. Na prelome apríla a mája 1971 bolo len vo Washingtone zatknutých 13 tis osôb, najmä mladých ľudí a študentov.³⁹

Použitie silových prostriedkov na potlačenie študentských nepokojov bolo zaznamenané aj v iných západných krajinách. V Spolkovej republike Nemecko bolo len v prvej polovici roku 1968 zatknutých niekoľko tisíc študentov, 2,5 tis. bolo postavených pred súd a značný počet študentov bol vylúčený z univerzít alebo im boli uložené disciplinárne sankcie a vysoké pokuty.⁴⁰ Zákon „o kolektívnej zodpovednosti demonštrantov“ prijatý v roku 1970 vo Francúzsku stanovil trestnú a hmotnú zodpovednosť nielen pre priamych páchatel'ov pouličných nepokojov, ale aj pre organizátorov a účastníkov legálnych masových demonštrácií.⁴¹

Zároveň, ako už bolo uvedené, politika elít v krajinách západnej Európy a v USA bola mimoriadne flexibilná a represívne opatrenia boli úspešne dopĺňané zapájaním mladých ľudí do štátnej služby. Najmä v Spojených štátoch sa začiatkom 70. rokov 20. storočia rozšíril proces menovania ľudí mladších ako 30 rokov na zodpovedné pozície v Bielom

³⁷ США: Студенты и политика. Американское студенчество..., с. 257.

³⁸ Там же, с. 261.

³⁹ Там же, с. 284.

⁴⁰ Левое студенческое движение в странах капитала, с. 190.

⁴¹ ИДАЯТОВ, Фор о некоторых проблемах французской высшей школы, с. 171.

dome.⁴² Okrem toho sa v 70. rokoch k politike integrácie americkej mládeže do spoločnosti pridalo mnoho mimovládnych inštitúcií. Výsledkom ich aktivít bolo vypracovanie viacerých komplexných programov, ktorých cieľom bolo minimalizovať vplyv kontrakultúry na nové generácie mládeže prostredníctvom posilnenia sympatií k „americkému životnému štýlu“: podnikateľské štruktúry organizovali školenia, v ktorých sa mladí ľudia učili základom určitej činnosti; náboženské spoločenstvá zapájali mladých ľudí do pomocných prác medzi chudobnými, chorými a staršími ľuďmi; miestne samosprávy v niektorých mestách vytvorili špeciálne skupiny adolescentov na pomoc poriadkovým službám pri udržiavaní verejného pokoja atď.⁴³

Aktivistov v podstate demoralizovala skutočnosť, že „establišment“ úspešne odolával naivným pokusom o jeho zničenie a vo všeobecnosti sa ukázal byť oveľa silnejší, než si predstavovali. Ako poznamenala jedna z bývalých účastníčok mládežníckeho protestného hnutia v USA – „všetci sme očakávali rýchle zmeny..., ale nedostatok viditeľných výsledkov viedol k tomu, že ľudia v našom veku stratili svoju predchádzajúcu aktivitu“.⁴⁴

„Establišment“ nielenže odolal náporu mládežníckych protestov, ale dokázal aj integrovať prvky tohto nesúhlasu do rámca spoločenských hodnôt. Na túto paradoxnú skutočnosť upozorňujú viacerí bádatelia. Napríklad R. Coles pripúšťa, že charakteristickou črtou „amerického životného štýlu“ je schopnosť asimilovať mnohé typické vonkajšie znaky mládežníckej kontrakultúry (hudobný vkus, štýl obliekania, sexuálna sloboda, užívanie marihuany atď.): „Americká kultúra je schopná integrovať aj také nové myšlienky a trendy, ktoré sa v minulosti zdali príliš radikálne aj mnohým bojaktívym mládežníckym aktivistom.“⁴⁵ Ako v tejto súvislosti celkom správne poznamenáva O. Šafaľaň, „zapojenie najbezpečnejších kontrakultúrnych elementov do mainstreamovej kultúry bolo kontinuálne počas 50. a 60. rokov 20. storočia, ale najvýraznejšie sa prejavilo v 70. rokoch“, keď sa protestný potenciál kontrakultúry citeľne znížil, zatiaľ čo komerčná zložka výrazne vzrástla.⁴⁶

Napokon treba upozorniť na ďalší dôležitý dôvod úpadku mládežníckych protestov. „Rok 1968 nečakaným spôsobom zasiahol aj solventných ľudí,“⁴⁷ – s pomyselným prekvapením píše vo svojej monografii R. Vinen;

⁴² США: Студенты и политика. Американское студенчество..., с. 230.

⁴³ Getting young people to learn about «Real life» / A New Generation: Where It's Heading. In: *U.S. News & World Report*. New York, 1976, Sept. 6, vol. 81, № 10, p. 52.

⁴⁴ БЫКОВ, Насторожившееся поколение, с. 103.

⁴⁵ COLES, Robert: For American youth: demands no other generation has had to face / A New Generation: Where It's Heading. In: *U.S. News & World Report*. New York, 1976, Sept. 6, vol. 81, № 10, p. 59.

⁴⁶ ШАФАНЬОШ, Криза в середовищі контркультури в США..., с. 153.

⁴⁷ ВАЙНЕН, Долгий '68: Радикальный протест и его враги, с. 32.

majúc na mysli mladých konzervatívcov, ktorí s protestmi sympatizovali. Už dávno pred ním si B. Guggenberger všimol, že protestné hnutie 60. rokov „bolo od samého začiatku produktom nie nedostatku, ale hojnosti... Kríza spoločenského dostatku bola zároveň i krízou hnutia...“.⁴⁸ S týmto tvrdením je ťažké nesúhlasiť vzhľadom na sociálne zloženie aktivistov a ekonomické pozadie, na ktorom sa ich hnutie vyvíjalo. Mládežnícky protest, ktorého lídri a najaktívnejší účastníci pochádzali z bohatších vrstiev spoločnosti s vysokou úrovňou materiálneho blahobytu a ktorý sa rozvíjal v podmienkach hospodárskeho rastu, neodolal ekonomickému prepadu, ktorý sa začal v roku 1969. Navyše nemal žiadnu šancu zostať aktívny vzhľadom na nastávajúcu hospodársku krízu, keď po odmietnutí arabských členských štátov OPEC, Egypta a Sýrie dodávať ropu Spojeným štátom a ich západoeurópskym spojencom v októbri 1973 ceny za barel v nasledujúcom roku vyskočili z 3 na 12 dolárov, čo západné ekonomiky uvrhlo do recesie.⁴⁹ Veľký počet mladých ľudí zrazu stál pred problémom, ako sa užiť. Materiálny záujem prestal vyvolávať medzi mladými ľuďmi pohrdavé postoje a vysoké predstavy ustúpili oveľa prozaickejším veciam. Preto fráza jedného z vtedajších študentov „na demonštrácie o svetových problémoch môže chodiť každý, oveľa ťažšie je zariadiť si vlastný život“,⁵⁰ ktorá by sa koncom 60. rokov jeho rovesníkom zdala zradou ich ideálov, vyzerala na pozadí nových pomerov, ktoré nastali začiatkom 70. rokov, ako vyjadrenie spoločného názoru.

Úpadok mládežníckych protestov na začiatku 70. rokov bol teda spôsobený viacerými príčinami rôznej váhy a významu. Dajú sa rozdeliť do troch hlavných skupín:

1. *Vnútorne nedostatky mládežníckeho protestu.* Patrí medzi ne: spontánnosť protestov, nedostatočná koordinácia medzi jednotlivými mládežníckymi organizáciami, nedôvera k politickým štruktúram, určité obmedzené videnie sveta vtedajšou mládežou, neschopnosť predostrieť myšlienky a heslá, ktoré by mohli zjednotiť ostatné skupiny obyvateľstva okolo študentov, radikálny ageizmus. Patrí sem aj sklamanie veľkej väčšiny aktivistov z možnosti rýchleho dosiahnutia stanovených cieľov.

2. *Zmena postoja vládných kruhov a verejnosti v západných krajinách k mládeži.* Reakciu spoločnosti na zintenzívnenie radikalizmu mládeže bolo vypracovanie zásadne novej mládežníckej politiky, založenej na pochopení zo strany elity, že mládež nie je a priori lojálna časť spoločnosti len vďaka najväčšej účasti na jej úspechoch. Hlavnými smermi činnosti

⁴⁸ GUGGENBERGER, *Whoin treibt die Protestbewegung? Junge Rebellen zwischen Subkultur...*, s. 21.

⁴⁹ ШАФРАНЬОШ, *Кризис в среде молодежи контркультуры в США...*, с. 155.

⁵⁰ MEHNERT, *Jugend im Zeitbruch. Woher – Wohin?*, s. 95.

vlády na prekonanie odcudzenia sa mládeže od spoločnosti bolo zvýšenie represívnych opatrení voči účastníkom nepokojov spolu so splnením niektorých požiadaviek, napríklad zapojenie zástupcov študentstva do procesu tvorby a prijatia rozhodnutí. Podstatnú úlohu zohrali rôzne vládne programy zamerané na zapojenie mladých ľudí do politických, štátnych a podnikateľských štruktúr, ako aj zintenzívnenie aktivít verejných a súkromných organizácií zameraných na integráciu aktivistov do verejného života.

3. Nové tendencie spoločenského vývoja v krajinách Západu na začiatku 70. rokov 20. storočia. V tomto období dosiahli hospodárske, politické a kultúrne vzťahy v západnej Európe a USA novú etapu vývoja. Rozšírenie spoločenskej elity o študentov a absolventov technických a ekonomických fakúlt (z ktorých mnohí boli deťmi robotníkov a predstaviteľov nižších vrstiev) ešte viac oslabilo sociálnu základňu mládežníckeho protestu. Zastavenie hospodárskeho rastu v roku 1969 a následné zhoršenie ekonomickej situácie viedlo k zmene životných cieľov aktivistov smerom k obnoveniu pragmatizmu. Mládež, ktorá sa ocitla pred reálnou hrozbou zhoršujúceho sa blahobytu, prešla od kritiky „establišmentu“ k procesu vlastného kariérneho postupu. Podstatnú úlohu pri ukončení protestu zohrala schopnosť konzumnej spoločnosti asimilovať prvky protestu formou ich komercializácie.

*Preklad z ukrajinčiny
Michal Šmigel'*